

УДК 377/378.018.43:004]:37.091.33

**МЕТОДИ АКТИВНОГО НАВЧАННЯ:
НОВІ МОЖЛИВОСТІ ДИСТАНЦІЙНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ**

*Петренко Лариса Михайлівна,
доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник,
Інститут професійно-технічної освіти
НАПН України
03045 м. Київ, провулок Віто-Литовський 98-а
Інститут професійно-технічного образования
НАПН Украины
03045, г. Киев, переулок Вито-Литовский, 98-а
Institute of Vocational Education and Training
of the NAES of Ukraine,
03045, Vito-Litovskiy Line 98-A, Kyiv*

Ключові слова. Активні методи навчання, дистанційна професійна освіта, кваліфікований робітник, професійно-технічний навчальний заклад.

Реферат. Проаналізовано стан використання дистанційного навчання педагогами професійно-технічних навчальних закладів у процесі професійної підготовки кваліфікованих робітників. Виявлено, що майже половина опитаних викладачів використовують епізодично або намагаються використовувати дистанційне навчання. За результатами проведення SPOT-проблемно-резервного аналізу використання технологій дистанційного навчання кваліфікованих робітників в ПТНЗ виявлена зацікавленість педагогів у впровадженні активних методів при використанні різних хмарних сервісів та платформ. Здійснено теоретичний аналіз наукових здобутків вітчизняних і зарубіжних авторів і педагогічного досвіду, за результатами якого виокремлено найбільш доцільні для використання в системі професійно-технічної освіти.

У статті акцентується увага на різних підходах до класифікації активних методів навчання в теорії професійної педагогіки, адаптація яких має сьогодні місце в навчальних закладах; підкреслюється специфіка цих методів – обов'язкове врахування особливостей навчання на відстані,

комплексного використання як педагогічних, так і організаційних засобів. Наведено приклади використання в професійній освіті різних активних методів при дистанційному навчанні: проблемна лекція, евристична бесіда, пошукова лабораторна робота, розв'язання ситуаційних задач, колективне і групове навчання, ситуативне моделювання, метод проектів, ділова гра тощо.

Особливу увагу автор приділяє необхідності підготовки педагогів до використання активних методів навчання в дистанційній професійній освіті, оскільки професіоналізм викладача є умовою грамотного розроблення активних методів навчання і забезпечення очікуваного результату.

Постановка проблеми. Сьогодні існує достатньо багато віртуальних і дистанційних систем навчання. Їх використання, зазвичай, поширене у системі вищої освіти. Однак, останнім часом підвищився інтерес до різних форм дистанційного навчання у педагогів професійно-технічних навчальних закладів, на що вказують результати опитування, в якому взяли участь у 2016 р. майже 3500 респондентів з різних регіонів України. З діаграми, представленої на рисунку 1, видно що більша половина викладачів використовують та намагалися використовувати дистанційне навчання в професійній підготовці кваліфікованих робітників.

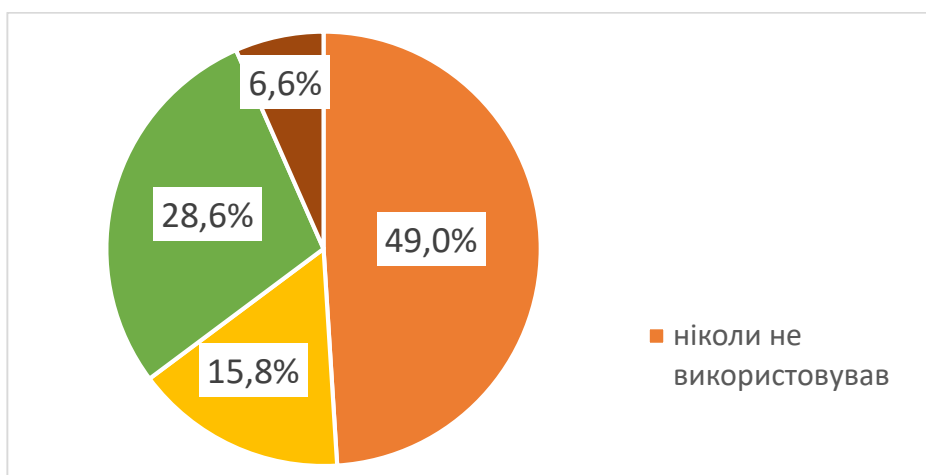

Рис. 1. Розподіл педагогів ПТНЗ за досвідом використання дистанційного навчання кваліфікованих робітників у своїй педагогічній діяльності

Водночас проведений SPOT-проблемно-резервний аналіз використання технологій дистанційного навчання кваліфікованих робітників в ПТНЗ уможливив виокремлення низки проблем, які стримують упровадження дистанційного навчання в систему професійно-технічної освіти. Зокрема, це: недостатня технічна забезпеченість навчальних закладів (недостатньо нових комп'ютерів та іншого обладнання для організації дистанційного навчання, ліцензійних програмних продуктів, відсутність або утруднення доступу до інтернету), відсутність методичного забезпечення, низький рівень підготовки педагогів до розроблення дистанційних курсів, недостатній рівень готовності учнів до дистанційного навчання тощо.

У процесі проведення I Всеукраїнської веб-конференції «Теорія і практика дистанційного навчання у професійній освіті», низки вебінарів з даної теми були наведені факти і приклади, що доводять необхідність створення і розширення національної системи дистанційної професійної освіти і навчання в усіх регіонах як невід'ємної складової розвитку кваліфікованого, інтелектуального і високо професійного суспільства. У виступах педагогічних працівників були сформульовані потреби у методичному супроводі впровадження дистанційного професійного навчання в ПТНЗ, серед яких – використання активних методів навчання [7]. Для професійно-технічної освіти ця проблема нова, але викликає неабиякий інтерес педагогів-практиків. Водночас результати вивчення наукових праць, опублікованих в останні роки, також засвідчують актуальність дослідження дистанційного навчання в системі професійної освіти не тільки вченими педагогічної науки, але й психологічної, філософської, соціологічної, фізіологічної, технічної тощо науки у зв'язку із сучасними темпами розвитку суспільства, технологізацією та інформатизацією виробництва.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема використання дидактичних технологій у системі дистанційної освіти порушена в наукових працях А. Бабаян, С. Денисенка, Н. Джеваги, М. Кадемії, В. Кухаренка, С. Литвинової, Л. Майбороди, Т. Наумової, В. Уманець, В. Шевченка.

Практика використання активних методів дистанційного навчання висвітлена в публікаціях О. Базелюка, Н. Буркіної, Н. Витовтової, І. Голуба, Л. Гриши, О. Журавльової, Т. Ігнатенко, С. Кравець, А. Міщишина, Л. Петренко, Н. Прибилової, С. Прицепової, І. Пучкової та інших дослідників. Однак шляхи розв'язання зазначеної проблеми у системі дистанційної освіти висвітлюється здебільшого контекстно та епізодично.

Мета статті. Теоретичний аналіз наукових здобутків учених і педагогічного досвіду, виокремлення та рекомендації найбільш доцільних для підготовки кваліфікованих робітників і молодших спеціалістів активних методів навчання в дистанційній освіті.

Виклад основного матеріалу. Дистанційна освіта – це та форма отримання освіти, яка уможливорює реалізацію принципу безперервної освіти, що нині повною мірою відповідає інноваційній економіці. Робота з упровадження дистанційного професійного навчання в Україні потребує серйозного аналізу вітчизняного досвіду та досвіду зарубіжних країн, а також урахування стану технічних і технологічних засобів підтримки дистанційної освіти. Адже сьогодні в наукових працях й у педагогічній практиці вона розглядається як сукупність сучасних педагогічних, комп'ютерних, телекомунікаційних, хмарних технологій, активних та інтерактивних методів навчання та засобів, що уможливають отримання освіти без відвідування навчального закладу, але з регулярними консультаціями у викладачів. Вважається, що дистанційна форма не регламентована територіально та у часі, що уможливорює реалізацію навчального процесу в зручному для споживача цієї освітньої послуги режимі.

Розвиток економіки знань, нової технологічної революції, складні соціально-економічні умови в країні спонукають вітчизняну педагогічну спільноту до постійного пошуку найкращих форм організації навчального процесу в закладах професійної освіти. Безумовно, результативною буде реалізація цілей підготовки кваліфікованих робітників через механізми і засоби, закладені в уже діючих освітніх стандартах, а також використання

накопиченого упродовж багатьох років досвіду практиків та наукових здобутків учених. Одним із таких механізмів вважаються активні методи навчання, які нині стали невід'ємною частиною навчального процесу в школі, підготовки кваліфікованих робітників у ПТНЗ та фахівців у вищих навчальних закладах. Їх популярність зумовлена можливістю повною мірою реалізувати сучасні підходи до освітньої діяльності. Принагідно зазначити, що навіть зміна стандартів не знижує, а навпаки, підвищує інтерес до них з боку педагогів, що актуалізує їх неперервне дослідження з метою підвищення якості, результативності навчального процесу та адаптації до нових стандартів або форм навчання, зокрема, дистанційної.

Узагальнюючи результати вивчення словникової, енциклопедичної та наукової літератури доречно зауважити, що традиційно під поняттям «активні методи навчання» розуміють «такі способи організації навчально-пізнавальної діяльності, при яких забезпечується висока активність, різноманітність мисленнєвої і практичної діяльності учнів у процесі вивчення навчального матеріала» [4, с. 320]. З достатньою впевненістю можна говорити про те, що суть активних методів полягає в забезпеченні виконання учнями/студентами тих завдань, розв'язання яких потребує від них самостійного опанування уміннями і навичками, що сприяє розвитку творчих і комунікативних здібностей особистості, формуванню особистісно-орієнтованого підходу до проблеми, яка виникла.

Активні методи навчання розроблялись на основі шкільного досвіду використання, а натомість адаптувались до специфіки професійних навчальних закладів. У нашій статті йдеться про адаптацію активних методів до дистанційної форми професійного навчання. З метою виявлення найбільш поширених в системі дистанційної освіти і доцільних для професійної підготовки кваліфікованих робітників нами було проаналізовано наукові праці, в яких розкриваються методичний супровід, дидактичні основи та практичний досвід використання активних методів навчання в системі дистанційної освіти (Н. Буркіна, Н. Витовтова, С. Гур'єв, С. Денисенко,

В. Кроль, Я. Курзибова, В. Мокін, Н. Прибилов, І. Пучкова та ін.). Слід зазначити, що дослідники при цьому використовують різні платформи для дистанційного навчання, хмарні сервіси тощо. В своїх наукових пошуках вони виходять з того, що навчальний процес у дистанційному навчанні будується на основі взаємодії викладача і учня/студента, а тому викладач може обрати одну із форм, які, наприклад, О. Журавльова поділяє на пасивні (викладач є основною діючою особою і керує ходом заняття, а студенти виступають у ролі пасивних слухачів), активні (студенти є активними учасниками і мають однакові права з викладачами) та інтерактивні (взаємодія студентів відбувається не тільки з педагогом, але і між собою; активність студентів у навчальному процесі є домінуючою) [3].

У вищих навчальних закладах використовується класифікація активних методів, запропонована А. Смолкіним. Усі методи активного навчання він поділяє на неімітаційні (проблемні лекції, лекції із запрограмованими помилками, лекції-конференції, евристичні бесіди, семінари, навчальні дискусії, самостійна робота з літературою) та імітаційні, до яких, у свою чергу, включає дві групи: ігрові (ділова гра, рольова гра, тренінг, педагогічні ситуації, педагогічні задачі) та неігрові (аналіз конкретних ситуацій, колективна, мислиннева діяльність) [6].

У контексті нашого дослідження науковий інтерес представляють наукові праці, в яких розкривається суть активних методів навчання в дистанційній освіті. Наприклад, Н. Буркіна під активним навчанням пропонує розуміти «таку організацію та ведення навчального процесу, яка направлена на всебічну активізацію навчально-пізнавальної та практичної діяльності студентів у процесі засвоєння навчального матеріалу за допомогою комплексного використання як педагогічних, так і організаційних засобів» [1, с. 36]. Вона наголошує на тому, що в дистанційному навчанні можливе використання багатьох традиційних методів (проблемна лекція, парадоксальна лекція, евристична бесіда, пошукова лабораторна робота, розв'язання ситуаційних задач, колективне і групове навчання, ситуативне

моделювання, метод проектів, ділова гра тощо), проте їх пряме впровадження «є або зовсім неможливим, або надзвичайно важким, або неефективним заняттям. Адже особливість використання активних методів у дистанційному навчанні пов'язана не тільки зі специфікою саме цих методів, а й має враховувати особливості навчання на відстані» [там саме]. Крім цього, на думку дослідниці, їх основною специфікою є: підвищення ступеня мотивації та емоційності; партнерства у навчанні; забезпечення тісної взаємодії між студентами та студентів з викладачами. З цього виходить, що змінюється роль студентів і збільшується частка їхньої самостійної роботи в навчанні. А тому найбільш результативним є такий метод, як кейси (або ситуативні завдання).

С. Денисенко надає перевагу телекомунікаційним проектам, в основу яких покладено розвиток пізнавальних навичок учнів, умінь самостійно конструювати свої знання, орієнтуватися в інформаційному просторі; розвиток критичного і творчого мислення. У цих проектах домінуючими є дослідницький, творчий, рольово-ігровий, ознайомчо-орієнтований та інші методи. Їх реалізація в навчальному процесі веде до зміни позиції педагога – з носія готових знань він перетворюється в організатора пізнавальної дослідницької діяльності учнів [2].

Найбільш складним видом моделювання в навчальному процесі, на думку М. Прибилова, О. Прибилової, С. Прицепової, є лабораторна робота. Вона має активно виконуватися учнями/студентами, навчати їх важливішим елементам експериментальної роботи. Для проведення лабораторних робіт вони пропонують використовувати різні інструментальні середовища проектування і моделювання: комп'ютерну систему Stratum*2000, програму «Дизайнер курсів», програмно-технологічний комплекс TeachPro, програму LabVIEW, з якою можна попередньо ознайомитися за посиланням: <https://www.youtube.com/watch?v=hHOdo6Whdec> [5].

Отже, в практиці традиційного навчання використовується широкий спектр методів активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів, частина

яких успішно адаптована в дистанційній освіті. Водночас використання ІТ сприяло появі інноваційних методів, результативність застосування яких у професійній підготовці кваліфікованих робітників не викликає сумніву, що демонструє апробація веб-квестів, електронних підручників, електронних портфоліо, методу кейсів тощо.

Висновки. Існують різні підходи до класифікації активних методів навчання в теорії професійної педагогіки. З'ясовано, що в педагогічній практиці широкий спектр цих методів активно адаптуються в дистанційній освіті як у загальноосвітніх школах, так і у вищих навчальних закладах. Специфікою цих методів є обов'язкове врахування особливостей навчання на відстані, комплексного використання як педагогічних, так і організаційних засобів. При цьому, дослідники одностайні у висновках, що такий підхід дає можливість максимально ефективно використовувати весь апарат дистанційного навчання з урахуванням усіх його переваг, що сприятиме розвитку творчості, самостійності і відповідальності учнів, становленню партнерської взаємодії суб'єктів професійного навчання.

Водночас не можна не звернути уваги на те, що успішність використання активних методів навчання в дистанційній професійній освіті потребує високого професіоналізму педагогів. Тільки за умов готовності викладачів до грамотного розроблення активних методів навчання може забезпечити очікуваний результат – постійну позитивну динаміку у вивченні навчальних дисциплін, формування професійної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників.

Література

1. Буркіна Н. В. Використання активних методів навчання в дистанційних курсах / Н. В. Буркіна // Теория и методика электронного обучения. – 2012. – Т. 3. – № 1. – С. 35-39.
2. Денисенко С. И. Дидактические технологии в системе дистанционного образования / С. И. Денисенко // Вестник Московского

государственного лингвистического университета. – 2009. – Вып. 562. – С. 184-195.

3. Журавлева О. В. Практическая реализация интерактивных методов Обучения в электронной образовательной среде на примере e-learning lms black board [Текст] / О. В. Журавлева // Наука и образование: современные тренды : коллективная монография / гл. ред. О. Н. Широков. – Чебоксары: ЦНС «Интерактив плюс», 2015. – № VII. – С. 122–143. – (Серия «Научно-методическая библиотека»).

4. Ключева Т. Г. К вопросу о применении активных методов обучения в условиях реформирования системы высшего образования / Т. Г. Ключева, В. В. Некрасов / Инновационные технологии в современном образовании // Сборник трудов по материалам III Международной научно-практической Интернет-конференции 18 декабря 2015 г. – М.: Издательство «Научный консультант», 2016. – С. 319-322.

5. Прибылов Н. Н. Лабораторный практикум по физике для дистанционного обучения / Н. Н. Прибылов, Е. И. Прибылова, С. А. Прицепова // Физическое образование в вузах. – 2003. – Т. 9. – № 2. – С. 108-112.

6. Смолкин А. М. Методы активного обучения / А. М. Смолкин. – М.: Высшая школа, 1991. – 176 с.

7. Теорія і практика дистанційного навчання у професійній освіті: збірник матеріалів I Всеукраїнської веб-конференції (м. Київ, 28 лютого 2017 року) / Інст-т проф.-тех. освіти НАПН України / [Ред. кол.: Петренко Л. М. та ін.]. – К. : ТОВ «СК ГРУП Україна», 2017. – 172 с.

Петренко Л. М. Методы активного обучения: новые возможности дистанционного профессионального образования.

Ключевые слова. Активные методы обучения, дистанции профессиональное образование, квалифицированный рабочий, профессионально-техническое учебное заведение.

Реферат. Проанализировано состояние использования дистанционного обучения педагогами профессионально-технических учебных заведений в процессе подготовки квалифицированных рабочих. Почти половина опрошенных преподавателей используют эпизодически или пытаются использовать дистанционное обучение. По результатам проведения SPOT проблемно-резервного анализа использования технологий дистанционного обучения квалифицированных рабочих в ПТУ выявлена заинтересованность педагогов в реализации активных методов при использовании различных облачных сервисов и платформ. Осуществлен теоретический анализ научных достижений отечественных и зарубежных авторов и педагогического опыта, по результатам которого выделены наиболее целесообразные для использования в системе профессионально-технического образования активные методы обучения.

В статье акцентируется внимание на различных подходах к классификации активных методов обучения в теории профессиональной педагогики, адаптация которых имеет сегодня место в учебных заведениях; подчеркивается специфика этих методов – обязательный учет особенностей обучения на расстоянии, комплексного использования как педагогических, так и организационных средств. Приведены примеры использования в профессиональном образовании различных активных методов при дистанционном обучении: проблемная лекция, эвристическая беседа, поисковая лабораторная работа, решение ситуационных задач, коллективное и групповое обучение, ситуативное моделирование, метод проектов, деловая игра и др.

Особое внимание автор уделяет необходимости подготовки педагогов к использованию активных методов обучения в дистанционном профессиональном обучении, поскольку профессионализм преподавателя является условием грамотной разработки активных методов обучения и обеспечения ожидаемого результата.

References

L. M. Petrenko. Methods of active learning: new opportunities for distance vocational education.

Keywords. Active teaching methods, distance vocational education, skilled worker, vocational and technical educational institution.

There was analyzed the state of the use of distance learning by teachers of vocational and technical educational institution in the process of professional training of skilled workers. Almost half of the interviewed teachers occasionally use or try to use distance learning. According to the results of the SPOT-problem-reserve analysis of the use of distance learning technologies of training of skilled workers in vocational and technical educational institution, it is detected the interest of teachers in the implementation of active methods with the using of various cloud services and distance learning platforms. The theoretical analysis of scientific achievements of domestic and foreign authors and pedagogical experience is carried out, the results of which outlined the most appropriate for use in the system of vocational - professional education.

The article focuses on different approaches to the classification of active teaching methods in the theory of professional pedagogy, adaptation of which has a place in educational institutions now; stresses the specificity of these methods - compulsory consideration of the features of distance learning, complex use of both pedagogical and organizational means. Examples of using different active methods in vocational education in distance learning are given: problem lecture, heuristic conversation, search laboratory work, solution of situational tasks, collective and group training, situational simulation, project method, business game and more.

The author pays special attention to the necessity of training teachers to use active methods of teaching in distance vocational education, as the professionalism of the teacher is a prerequisite for the competent development of active teaching methods and the provision of the expected result.

1. Burkina N. V. Vykorystannya aktyvnyh metodiv navchannya v dystancijnyh kursax / N. V. Burkina // Teoryya y` metodyka elektronnoho obuchenyya. – 2012. – T. 3. – № 1. – S. 35-39.

2. Denysenko S. Y. Dydaktycheskye texnologyy v systeme dystancyonnogo obrazovanyya / S. Y. Denysenko // Vestnyk Moskovskogo gosudarstvennogo lyngvystycheskogo unyversyteta. – 2009. – Vip. 562. – S. 184-195.

3. Zhuravleva O. V. Praktycheskaya realizacyya ynteraktyvnyx metodov Obuchenyya v elektronnoj obrazovatelnoj srede na prymere e-learning lms black board [Tekst] / O. V. Zhuravleva // Nauka y obrazovanye: sovremennie trendi : kollektivnaya monografyya / gl. red. O. N. Shyrovkov. – Cheboksari: CzNS

«Ynteraktyv plyus», 2015. – № VII. – S. 122–143. – (Seryya «Nauchno-metodycheskaya byblyoteka»).

4. Klyueva T. G. K voprosu o pryimenenyy` aktyvnyx metodov obuchenyya v uslovyiyax reformyrovaniya systemi vishego obrazovaniya / T. G. Klyueva, V. V. Nekrasov / Ynnovatsionnie texnologyy v sovremennom obrazovanii // Sbornyk trudov po materiyalam III Mezhdunarodnoj nauchno-praktycheskoj Ynternet-konferencyi 18 dekabrya 2015 g. – M.: Yzdatelstvo «Nauchnij konsultant», 2016. – S. 319-322.

5. Prybilov N. N. Laboratornij prakty`kum po fizyke dlya dystantsionnogo obuchenyya / N. N. Pry`bilov, E. Y`. Prybilova, S. A. Prycepova // Fyzycheskoe obrazovanye v vuzax. – 2003. – T. 9. – № 2. – S. 108-112.

6. Smolkyn A. M. Metodi aktyvnogo obuchenyya / A. M. Smolky`n. – M.: Visshaya shkola, 1991. – 176 s.

7. Teoriya i praktyka dystantsijnogo navchannya u profesijnij osviti: zbirnyk materialiv I Vseukrayinskoyi veb-konferencyi (m. Kyyv, 28 lyutogo 2017 roku) / Inst-t prof.-teh. osvity NAPN Ukrayiny / [Red. kol.: Petrenko L. M. ta in.]. – K. : TOV «SK GRUP Ukrayina», 2017. – 172 s.